

Atvinnuvega- og nýsköpunarráðuneytið
Svandís Svavarsdóttir sjávarútvegs- og landbúnaðarráðherra
Skúlagötu 4
101 Reykjavík

Reykjavík, 15. desember 2021

Efni: Störf nefndar um áskoranir og tækifæri í sjávarútvegi og sjónarmið sérhæfðra fiskvinnslu

Félag atvinnurekenda (FA) og samstarfsfélag þess, Samtök fiskframleiðenda og útflytjenda (SFÚ), hér eftir „samtökin“ vísa til stjórnarsáttmála nýrrar ríkisstjórnar, sem birtur var 28. nóvember sl. Í sáttmálanum er boðað að stofnuð verði nefnd til að fjalla um sjávarútveginn á breiðum grundvelli:

Skipuð verður nefnd til að kortleggja áskoranir og tækifæri í sjávarútvegi og tengdum greinum og meta þjóðhagslegan ávinning fiskveiðistjórnunarkerfsins. Nefndinni verði falið að bera saman stöðuna hér og erlendis og leggja fram tillögur til að hámarka möguleika Íslendinga til frekari árangurs og samfélagslegrar sáttar um umgjörð greinarinnar. Nefndin fjalli einnig um hvernig hægt er að auka gagnsæi í rekstri fyrirtækja í sjávarútvegi og þá sérstaklega meðal stærstu fyrirtækja landsins. Þá meti nefndin árangur af atvinnu- og byggðakvóta og strandveiðum til að styðja við atvinnulíf í landsbyggðunum. – bls. 54

Samtökin telja einkar mikilvægt að í starfi nefndarinnar verði hugað að starfs- og samkeppnisskilyrðum sérhæfðra fiskvinnslu, þ.e. vinnslufyrirtækja sem ekki reka jafnframt eigin útgerð, heldur eru háð fiskmörkuðum um hráefnisöflun. Um er að ræða tugi fyrirtækja, sem starfa víða um land og skapa hundruð starfa. Þessi fyrirtæki hafa unnið mikilvægt brautryðjendastarf við öflun markaða og vörubrúun í fiskvinnslu og framlag þeirra til bættrar nýtingar auðlindarinnar hefur verið umtalsvert.

Eitt af því sem stendur rekstri þessara fyrirtækja fyrir þrifum er skert samkeppnisstaða vegna svokallaðrar tvöfaldrar verðlagningar í sjávarútvegi. Uppgjörsverð vinnslu- og útgerðarfyrirtækja í innri viðskiptum er mun lægra en verð það sem fæst fyrir fiskinn á fiskmörkuðum. Tvöfalda verðlagningin er að mati samtakanna eitt af því sem stendur í vegi fyrir því að samfélagsleg sátt ríki um sjávarútveg á Íslandi og að greinin skili þeim verðmætum til samfélagsins sem hún gæti og ætti að gera. Bent hefur verið á að hagar útgerðarmanns geti verið meiri af því að minnka virði vörunnar heldur en að auka virði hennar, þvert á hag þjóðarinnar, eins og fjallað er nánar um hér að neðan.

Álit Samkeppniseftirlitsins og viðbrögð við því

Í álit Samkeppniseftirlitsins nr. 2/2012, sem beint var til þáverandi sjávarútvegsráðherra í framhaldi af kvörtun SFÚ, var fjallað annars vegar um samkeppnisstöðu útgerða sem ekki stunda fiskvinnslu og hins vegar fiskvinnslufyrirtækja sem ekki stunda jafnframt veiðar á sjávarafli, gagnvart lóðrétt samþættum útgerðum sem bæði stunda veiðar og vinnslu. Að mati SE hefur aðstöðumunur þessara fyrirtækja tvenns konar samkeppnishindranir í för með sér.

Annars vegar hafa lóðrétt samþætt útgerðarfélög hvata til að gefa upp sem lægst verð á afla í innri viðskiptum á milli útgerðarluta og vinnsluluta fyrirtækisins. Eftir því sem verð á aflanum sem seldur

er til fiskvinnslu í eigu útgerðarfyrirtækis er lægra þeim mun lægri verður launakostnaður viðkomandi útgerðar og hafnargjöld af lönduðum afla. Bæði aflahlutdeild sjómanna og hafnargjöld miðast við uppgefið aflaverðmæti. Af framangreindu leiðir einnig að minni sjávarafli fer um fiskmarkaði en ella, sem skekkir verðmyndun á mörkuðum.

Hins vegar felst samkeppnishindrun í því að mati SE að samkvæmt lögum um stjórn fiskveiða er einungis heimilt að framselja aflaheimildir á milli aðila sem eiga og reka fiskiskip. Sú tilhögun veldur því að aðilar sem stunda fiskvinnslu en enga útgerð eru í verri aðstöðu en lóðrétt samþætt útgerðarfélag til að verða sér út um hráefni. Þetta þekkja aðildarfyrirtæki SFÚ af eigin raun.

Í álit Samkeppniseftirlitsins var mælt til þess að ráðherra beitti sér fyrir því að dregið yrði úr þeim samkeppnislegu vandamálum sem leiða af lagaumhverfi sjávarútvegs að þessu leyti. Að mati stofnunarinnar eru að minnsta kosti fjórar leiðir færar til að draga úr samkeppnishindrunum:

1. Beita sérstökum milliverðlagningarreglum. Milliverðlagningarreglur hafa það að markmiði, í þessu tilviki, að verðlagning í innri viðskiptum á milli útgerðar- og fiskvinnsluhluta lóðrétt samþættrar útgerðar verði eins og um viðskipti milli tveggja óskyldra aðila sé að ræða.
2. Koma í veg fyrir að skip útgerðar sem ekki er samþætt greiði hlutfallslega hærrí hafnargjöld með því að miða aflagjöld hafna við önnur hlutlæg viðmið, t.d. landað magn eða fiskverð sem væri ákveðið af óháðum opinberum aðila.
3. Ráðherra getur breytt hinu lögákveðna fyrirkomulagi laga um Verðlagsstofu skiptaverðs þess efnis að útgerðarmenn komi með beinum hætti að ákvörðun um svokallað Verðlagsstofuverð sem útgerðir notast við í innri viðskiptum á milli útgerðarluta og fiskvinnsluhluta fyrirtækjanna.
4. Heimildir til kvótaframsals verði auknar en slík breyting væri til þess fallin að jafna aðstöðumun fiskvinnslu án útgerðar gagnvart fiskvinnslu samþættra útgerða til að verða sér út um hráefni til vinnslunnar.

Skemmst er frá því að segja að forverar ráðherrans, allir með tölu frá 2012, hafa lítið eða ekkert gert til að bregðast við þessum tilmælum Samkeppniseftirlitsins.

Áskorun til ráðherra

Samtökin skora á ráðherra að tryggja að horft verði til tvöföldu verðlagningarinnar og þeirra samkeppnishindrana sem raktar voru í álit Samkeppniseftirlitsins, í vinnu nefndarinnar. Þau mælast jafnframt til þess að haft verði samráð við sérhæfðu fiskvinnslurnar og samtök þeirra og leitað eftir sjónarmiðum þeirra í vinnu nefndarinnar. Samtökin lýsa sig reiðubúin til að taka þátt í þessari vinnu og leggja fram ráð og upplýsingar svo starf hennar megi verða sem árangursríkast.

Virðingarfyllst,

Ólafur Stephensen
framkvæmdastjóri FA

Arnar Atlason
formaður SFÚ